

Фіалко Є. Б. – Донецьк: ТОВ «Поліграфічний будинок «Донеччина», 2012. – С. 14–30.

5. Швець М. О. Спогади про Олексу Тихого / М. О. Швець // Олекса Тихий: у спогадах, роздумах, літературі. – Т. II / Упоряд. Овсієнко В. В., Олійник М. В., Півень В. Ф., Фіалко Є. Б. – Донецьк: ТОВ «Поліграфічний будинок «Донеччина», 2012. – С. 157–158.

6. Янко М. Хлопчина з Іжецького хутора / Микола Янко // Олекса Тихий: у спогадах, роздумах, літературі. – Т. II / Упоряд. Овсієнко В. В., Олійник М. В., Півень В. Ф., Фіалко Є. Б. – Донецьк: ТОВ «Поліграфічний будинок «Донеччина», 2012. – С. 121 – 125.

*Мартинюк О. В.
(м. Донецьк)*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СТ. 62 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УРСР 1960 РОКУ

В умовах трансформації національної правової системи, що була розпочата понад два з половиною десятиліття тому, актуальною залишається проблема розвитку правозахисної діяльності. Нині наша держава визначила власні пріоритети своєї діяльності, найголовнішим з яких є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Так, у ст. 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в

Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. За визначенням відомого вітчизняного дослідника М. І. Козюбри, особливої актуальності права людини набувають на теренах посттоталітарного, пострадянського соціокультурного простору, де у ставленні до них усе ще відчувається помітний вплив попередньої епохи [2, с. 49].

Правозахисний рух, що зародився в Україні у другій половині 50-х років ХХ ст. в умовах існування тоталітарного політичного режиму, ставив за мету захист конституційних прав і свобод громадян та став частиною загальносоюзного правозахисного руху.

9 листопада 1976 року у Києві була створена Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська Група). Очолив УГГ поет і публіцист М. Руденко, а до її складу увійшли О. Бердник, П. Григоренко, Л. Лук'яненко, О. Мешко, Н. Строката, І. Кандиба, О. Тихий, М. Маринович, М. Матусевич. Діяльність групи скеровувалася виключно гуманітарно-правовими мотивами [3, с. 380]. Правовим підґрунтям виникнення в Україні УГГ стало приєднання Радянського Союзу до Прикінцевого акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі (м. Гельсінкі, 1 серпня 1975 року). Однак, з моменту створення УГГ її учасники переслідувалися радянською владою. Почалися арешти активних членів УГГ, а 21 липня 1977 року був винесений вирок у справі Руденка –

Тихого. Одним з кримінально-правових інструментів для переслідування інакомислячих в Україні стала ст. 62 Кримінального кодексу УРСР.

Метою даної доповіді є історико-правовий аналіз складу злочину ст. 62 Кримінального кодексу УРСР 1960 року.

Вказана правова норма набула чинності з 01 січня 1961 року і отримала назву «Антирадянська агітація і пропаганда». Зміст цієї статті містив наступне: «Агітація або пропаганда, проваджена з метою підризу чи ослаблення Радянської влади або вчинення окремих, особливо небезпечних державних злочинів, поширювання з тією ж метою наклепницьких вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад, а так само розповсюдження або виготовлення чи зберігання з тією ж метою літератури такого ж змісту – карається позбавленням волі на строк від шести місяців до семи років і з засланням на строк до п'яти років чи без такого або засланням на строк від двох до п'яти років. Ті ж дії, вчинені особою, раніше засудженою за особливо небезпечні державні злочини, а так само вчинені у воєнний час, – караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років і з засланням на строк до п'яти років чи без такого» [4, с. 218]. Так, ч. 1 даної статті прирікала на ув'язнення у колонії (таборі) суворого режиму, а ч. 2 – у колонії (таборі) особливого режиму (камерне утримання) і визнання за ст. 26 КК УРСР особливо небезпечним рецидивістом [5].

Історико-правовий аналіз даної кримінально-правової норми свідчить про те, що під суспільною

небезпекою антирадянської агітації і пропаганди розуміли спрямовану на підрив чи ослаблення радянської влади діяльність, розпалювання націоналістичних настроїв, а також діяння, що призводили до ганьби радянського державного і суспільного ладу. За визначенням радянських правознавців, через антирадянську агітацію і пропаганду здійснювався вплив на окремих, нестійких у морально-політичному відношенні громадян для того, щоб підірвати їх віру до політики КПРС і радянського уряду, спрямувати їх на шлях вчинення особливо тяжких державних злочинів [4, с. 218–219].

Суб'єктом вказаного злочину могли бути громадяни СРСР, іноземці та особи без громадянства, яким на момент скоєння злочину виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона антирадянської агітації і пропаганди характеризувалася виною у формі прямого умислу і наявністю у винного мети підриву чи ослаблення радянської влади.

Зауважимо, що ч. 2 ст. 62 передбачала кваліфіковані види антирадянської агітації і пропаганди, що вчинялася особою, яка раніше була засуджена за будь-який особливо небезпечний державний злочин, або ж скоєний у воєнний час. Так, ч. 2 ст. 62 мала не застосовуватися до осіб, які погасили або зняли судимість навіть у випадку скоєння раніше будь-якого особливо небезпечного державного злочину.

Виходячи зі змісту даної норми, правомірно стверджувати, що безпосереднім об'єктом злочину виступала радянська влада. Об'єктивна сторона антирадянської агітації і пропаганди виражалася у діях, завдяки яким розповсюджувалися антирадянські ідеї та

погляди, тобто такі, які своїм змістом направлені на підрив чи ослаблення радянської влади. Антирадянські погляди та ідеї могли поширюватися шляхом агітації, або пропаганди. Під антирадянською агітацією КК УРСР 1960 року розумів поширення антирадянських ідей серед громадськості, а під антирадянською пропагандою – поширення ідей антирадянського змісту серед вузького, обмеженого кола осіб. Способи поширення антирадянських ідей і поглядів могли бути різноманітним (в усній чи письмовій формі, за допомогою технічних засобів і т. п.).

Відповідно до вказаної статті антирадянська агітація і пропаганда могла виражатися у чотирьох формах:

1) агітація і пропаганда, що мала на меті підрив чи ослаблення радянської влади (наприклад, прямий заклик до повалення радянської влади);

2) агітація і пропаганда, що мала на меті скоєння особливо небезпечних державних злочинів (наприклад, переконування інших осіб, що боротьбу з радянською владою необхідно проводити через здійснення терористичних актів, диверсій і т. п.);

3) розповсюдження наклепницьких тверджень, які плямували радянський державний чи суспільний лад;

4) розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою підриву або ослаблення радянської влади антирадянської літератури (книг, листівок, лозунгів чи плакатів). Змістом розповсюдження антирадянської літератури було ознайомлення чи створення умов для ознайомлення третіх осіб (передача книги, розклеювання листівок, вивішування плакатів і т. п.). Виготовлення літератури складалося з підготовки

тексту, розробки змісту плакату або ж їх технічного оформлення (передруку на друкарській машинці, виготовлення на ротаторі).

Отже, історико-правовий аналіз ст. 62 КК УРСР 1960 року дає підстави зробити наступні висновки. По-перше, у СРСР на першому місці завжди стояла держава та її політичний інтерес, закон домінував над правом, а права громадян, що були задекларовані у радянських конституціях, ніколи не дотримувалися у належному стані. По-друге, норми КК УРСР 1960 року (включаючи, передусім, ст. 62) були кримінально-правовими інструментами для переслідування інакомислячих у СРСР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.

3. Шевченко О. М. Правозахисний рух в Україні 60–80-х років ХХ ст. як елемент формування громадянського суспільства у тоталітарній державі / О. М. Шевченко // Університетські наукові записки. – 2012. – № 2 (42). – С. 376–384.

4. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. – К.: Издательство политической литературы Украины, 1978. – 684 с.

5. Дисидентський рух в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1162803885>.